

Licht in Lood – Verhaal achter het zangkoorraam van RK Kerk Geboorte H Johannes de Doper - Montfoort

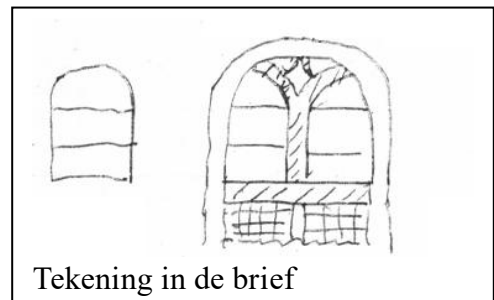
Prologue: Een zomer vol verwachting

Montfoort, juli 1939

De zomer van 1939 was warm, maar de schaduw van de naderende oorlog hing al boven Europa. Toch was er in het kleine Montfoort reden voor feest: pastoor **C.M.J. Spaan** zou in september zijn **40-jarig priesterfeest** en **20-jarig pastoorschap** vieren. De parochie wilde hem een blijvend geschenk aanbieden: een **gebrandschilderd zangkoorraam** voor de kerk, een kunstwerk dat zijn toewijding voor altijd zou vereeuwigen.

Op 12 juli pakte Spaan de pen en schreef een brief naar **F.J. (Joep) Nicolas**, een gerenommeerd glas-in-loodkunstenaar uit Roermond. Spaan gaf hem volledig vertrouwen:

"Ontwerp laat ik geheel aan U over [...] Wenst u een ander dan Caecilia-voorstelling, b.v. kruisverheerlijking of laatste oordeel of wat dan ook, 't is mij alles goed mits ik maar een mooie afsluiting krijg voor de kerk."

Tekening in de brief

De enige beperking was praktisch: het orgel eiste dat het onderraam afgedekt werd met asbest, waardoor alleen de kop van het raam zichtbaar zou blijven. Toch verzocht Spaan Nicolas om voor het feest een gekleurde tekening klaar te hebben – een eerste blik op wat de kerk zou sieren.

Het ontwerp: Schetsen, haast en een verkeerd onderschrift

Nicolas reageerde snel. Binnen enkele weken had hij schetsen gemaakt en deze naar burgemeester J.B. Kemme gestuurd, voorzitter van het huldigingscomité. Kemme was onder de indruk, maar ontdekte een fout: op de schets stond *"25-jarig priesterfeest op 16 september 1939"*, terwijl het 40-

jarig feest op 15 augustus moest zijn. Ook de definitieve tekst voor het raam klonk anders dan bedoeld:

"Ter herinnering aan het 40-jarig priesterfeest en 20-jarig Pastoorschap van Pastoor Spaan in 1939."

Nicolas vroeg de schetsen te fotograferen en de schetsen weer terug te sturen: in zijn haast had hij vergeten enkele technische details te controleren die voor de uitvoering van belang waren.

De prijs was afgesproken: **500 gulden**, inclusief omzetbelasting, **mits contant betaald**. De monteur zou het raam plaatsen, maar de parochie moest steigers en een helper regelen om de stenen sponningen met cement in te smeren.

Spaan was tevreden met het ontwerp, maar de praktijk haalde in: de maten voor de vier onderpanelen en twee zijraampjes ontbraken. Nicolas vroeg om opheldering, terwijl Kemme de schetsen tijdelijk hield voor de geschenkenpresentatie op 15 augustus.

Burgemeester Kemme biedt Pastoor Spaan de schets van het raam aan.

De uitvoering: Van schets naar glas

In september was Nicolas druk bezig met de uitvoering. Hij vroeg Spaan om de kleurschets nogmaals toe te zenden en informeerde naar de gewenste plaatsingsdatum. Op 28 oktober was het zover: het raam werd verzonden. De monteur zou maandag 30 en dinsdag 31 oktober in Montfoort zijn – mits de steiger klaarstond en er een helper aanwezig was.

Het raam was geplaatst. De factuur zat bij de brief van 28 oktober ingesloten: 500 gulden, netjes opgemaakt.

Een onbetaalde rekening en een plotseling vertrek

Begin november stuurde Nicolas Spaan een nieuwe offerte voor de overige ramen in de kerk:

- **Twee ramen naast het zangkoor:** 150 gulden per stuk (300 gulden totaal)
- **Drie raampjes in de doopkapel:** 240 gulden
- **Twee ramen in de devotiekapel:** 160 gulden (60 gulden per raam)

Maar er was een groot probleem: de 500 gulden voor het zangkoorraam waren nog niet betaald. Nicolas herinnerde Spaan hier beleefd aan, maar zonder resultaat.

Toen kwam het nieuws dat Europa schokte. Nicolas vertrok naar Amerika. Zijn atelier in Roermond zou doorgaan onder leiding van zijn beste leerling en atelier chef, **M. Weiss**, die al jaren zelfstandig opdrachten onder Nicolas' naam had uitgevoerd. In een brief van 27 november schreef Nicolas: *"Ik hoop dus dat U voor de voltooiing van het door ons besprokene, zich in verbinding wilt stellen met den heer M. Weiss [...] Ik moet echter bemerken dat het reeds geleverde raam nog steeds niet betaald is en ik hoop dat U daaromtrent aan het comité een wenk wilt geven, aangezien dit thans urgent wordt."*

De escalatie: Weiss neemt het over

Weiss erfde niet alleen het atelier, maar ook de onbetaalde rekening. Vanaf december 1939 stuurde hij herhaaldelijk brieven naar Spaan, zonder antwoord. Op 3 januari 1940 schreef hij zelfs naar burgemeester Kemme:

"Tot op heden mochten wij van den zeereerwaarde heer Pastoor Spaan het bedrag voor het geleverde gebrandschilderd raam ad. F.500,-- nog niet ontvangen. [...] Wellicht is de Pastoor ziek?"

Spaan reageerde niet. Weiss werd onrustig. In februari stuurde hij Spaan foto's van zijn recentste werken en een krantenartikel over een raam in Roosendaal, om zijn kunnen te bewijzen. Hij hoopte op nieuwe opdrachten, maar de 500 gulden bleven uitstaan.

Dreiging en verontschuldiging

Op 4 maart 1940 bereikte de spanning een hoogtepunt. Weiss schreef: *"Ik hoop, dat U mij niet kwalijk neem dat ik U alweer schrijf, maar ik begrijp niet, dat ik van U geen antwoord mocht ontvangen [...] Als u reden heeft om dit niet te betalen, verzoek ik U nog eens beleefd mij dit te willen meedelen."*

Een week later, op 28 maart, werd zijn toon dringender: *"Ik maak er U op attent, dat ik nog acht dagen na dit schrijven zal wachten. Zou ik hierna mijn geld nog niet mogen hebben ontvangen, dan ben ik genoodzaakt de hele kwestie met kopieën over te leggen aan Zijne Hoogwaardige Excellentie Mgr. de Jong [aartsbisschop van Utrecht]."*

De volgende dag, 29 maart, ontdekte Weiss de echte reden: de drie onderste panelen van het raam waren niet af. Spaan had met Nicolas afgesproken dat deze afwerking zou gebeuren als de andere ramen geplaatst werden. Weiss wist hier niets van af, maar bood aan de panelen woensdag 3 april af te maken.

De oplossing: Een brief vol karakter

Eindelijk, op 30 maart 1940, reageerde Spaan. Zijn handgeschreven brief onthulde een man van principe:

"Het geld ligt ter beschikking [...] maar er is niet afgerekend met timmerman aan wiens opdracht gegeven werd mallen te maken. Deze opdracht ging van Uwend uit en 'alleen hulp bij inzetten was geconditioneerd'. Om nu niet in scheve positie te komen met uw firma heb ik rustig afgewacht dat één uwer hier zou komen om het geld te halen. Laat zuidelijk temperament U niet uit het evenwicht brengen. Ook wilde ik mogelijke verdere belasting voor

toekomst voorkomen. Ziedaar alléén rede van niet antwoorden. Ondergetekende is geen schooljongen die met bang maken voor de meester, in casu Z.H. Exc. den Aartsbisschop, behoeft bang gemaakt te worden. [...] Blijft dus maar gerust vriendelijk ten mijne opzichte en bewaar verdere ongemotiveerd harde uitlatingen maar voor tijd waarin ze beter besteed zijn."

Spaan was niet ontwijkend, maar voorzichtig: hij wilde de kosten voor de mallen (die door Nicolas' atelier waren besteld) afrekenen voordat hij betaalde. Ook wees hij Weiss' dreigende toon af – als priester kende hij zijn plichten en die van anderen.

Een happy end (met een les)

Weiss, opgelucht door Spaan's reactie, schreef terug:

"Wat was ik blij van morgen eindelijk een brief van U te mogen ontvangen. Het interesseert mij niet erg, hoe het gekomen is met het maatnemen en vanzelfsprekend ga ik er mee akkoord, wanneer u mij de kosten hiervan aftrekt."

Op woensdag 3 april kwam Weiss persoonlijk naar Montfoort. De panelen werden afgemaakt, de rekening werd vereffend, en de lucht was geklaard. In zijn brief van 5 april bedankte Weiss Spaan voor het mondelinge onderhoud en bood aan om schetsen te maken voor de overige ramen, zodat de parochie deze kon presenteren aan mogelijke schenkers.

Epiloog: Licht dat blijft schijnen

Het zangkoorraam van Montfoort, ontworpen door Joep Nicolas en afgewerkt door M. Weiss, hangt nog steeds in de kerk. Het vertelt niet alleen het verhaal van een 40-jarig priesterfeest, maar ook van vertrouwen, misverstanden en de kracht van een open gesprek.

De briefwisseling toont hoe praktische zaken (mallen, steigers, betalingstermijnen) en menselijke trots (Spaans principe, Weiss' doorzettingsvermogen) samenkomen in een tijdperk vol onzekerheid. En uiteindelijk, net als het licht dat door gebrandschilderd glas valt, vond ook deze kwestie zijn weg.

Het raam in detail

Het zangkoorraam toont een hemelse muziekcène, passend bij de locatie boven het koor:

- **Heilige vrouw met handorgel** (waarschijnlijk **Sint-Cecilia**, beschermheilige van de muziek)
- **Tantum ergo** (aanhef van een hymne ter ere van de Eucharistie)
- **Heilige met harp**
- **Laudate** (Latijn voor "looft")
- **Sanctus** ("Heilig, heilig, heilig")
- **Engel met luit**
- **Muziekinstrumenten**
- **Engel met fluit**
- **Ornamenten**

Elk detail draagt bij aan de symboliek van lof en aanbidding, een passende hommage aan pastoor Spaan en zijn leven in dienst van de kerk.

Bron: Brieven uit het archief van "Ateliers voor Glasschilderkunst F. Nicolas en Zonen ter Roermond" via Ada Beerthuizen